

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

שנה ח / גליון שמא
ערש"ק פרשת ויצא ה'תשע"ב

מהיכן ילפינן שתאומות נולדו עם השבטים

לימוד ממלחמת פרידריך מלך פרייסין

ימא טבא דר' יוסף כד נפק מכרת

ניצול הזמן לעבודת ה'

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת ויצא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון שמא), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ופשוט שלפעמים מעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאיות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנוכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונוכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החסידות

קובץ זה יוצא לאור לזכות האחים
הרה"ח הרה"ת ישראל אפרים מנשה שי'
והרה"ח הרה"ת יוסף משה שי'
וכל בני משפחתם שיחיו
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

להצלחה רבה ומופלגה בגשמיות וברוחניות

צוות העריכה וההגהה:

[עי"פ סדר הא"ב]

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב יוסף גליצנשטיין,
הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס

יוצא לאור על ידי

מכון אור החסידות

United States

ארץ הקודש

1469 President st.

ת.ד. 2033

Brooklyn, NY 11213

כפר חב"ד 60840

oh@chasidus.net

טלפון: 03-738-3734

718-534-8673

נדפס באדיבות

The Print House

538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237

718-628-6700

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש.....

בענין התאומות שנולדו עם השבטים

יבאר ההכרח לר' יהודה שתאומות נולדו עם כל השבטים ויחדש שגם לדעת ר"נ נולדה תאומה עם שמעון

(ע"פ לקו"ש ח"ה עמ' 261 ואילך)

ט. פנינים.....

עיונים וביאורים קצרים

י. יינה של תורה.....

"יומה היה אומר?":

כוח יעקב אבינו להתגבר על הגלות בבית לבן

ט"ו שיר המעלות כנגד ט"ו שנים שחיו האבות ביחד / ההוראה מדרכי המלחמה דפרידריך מלך פרייסין / גם בצרה וצוקה ה"ז "שיר המעלות" / "לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל"

(ע"פ לקו"ש ח"כ עמ' 124 ואילך)

יז. פנינים.....

דרוש ואגדה

יז. חידושי סוגיות.....

יומא טבא דרב יוסף כד נפק מכרת

יפלפל בדברי רב יוסף לאביי גבי יומא טבא דעבד כשנעשה בן ששים / יבאר החילוק בין רב יוסף לכל שאר אינשי, דבאחרים אין וודאות דנפקו מכרת / עפ"ז יבאר גם דברי המדרש בפרשתנו לענין יצחק שפסק ממנו יצר הרע

(לקו"ש ח"ה עמ' 132 ואילך)

כה. תורת חיים.....

מכתבי קודש אודות ההכרח בניצול כל רגע לעבודת השי"ת, אשר לכן אין זמן לחשבונות של יאוש או חסרון פרנסה, כי יש לנצל זמן הזה לפעולות ממשיות

כח. דרכי החסידות.....

מכתב קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע שבו מספר פעולת אביו הקדוש וחסידיו הגדולים על היהודים הפשוטים, ומבאר את יוקר מעלת העבודה

בענין התאומות שנולדו עם השבטים

יבאר ההכרח לר' יהודה שתאומות נולדו עם כל השבטים ויחדש שגם לדעת ר"נ נולדה תאומה עם שמעון

בפרשתנו מספר הכתוב אודות לידתם של שבטי י-ה, בניו של יעקב אבינו; ולפי המסופר בפרשתנו, היו לו אחד עשר בנים ובת אחת (דינה) – ולקמן (בפ' וישלח) מסופר על לידת בן נוסף, בנימין.

אמנם בהמשך הפרשיות (פ' וישב לו, לה) משמיענו רש"י חידוש גדול (לגבי המפורש בכתוב), והוא – שהיו ליעקב עוד בנות רבות. דלשון הכתוב שם הוא "ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו", ורש"י מפרש:

"וכל בנותיו – רבי יהודה אומר: אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ונשאום".

[אלא שממשיך רש"י ומביא שלדעת רבי נחמיה אינו כן, אלא ב"בנותיו" הכוונה ל"כלותיו". וראה משנת"ת בביאור הפלוגתא והמסתעף – במדור זה בש"פ: וישב תש"ז; ויחי תשס"ח; ויגש תשס"ט].

וע"פ הידוע גודל הדיוק וכו' בלשון רש"י עד להפליא – יש לדקדק בזה שכפל וכתב "אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט" (ולא נקט בקיצור: "עם כל שבט" – וכלשונו בפ' וישלח שנעתק להלן), שנתכוון בזה להדגשה מיוחדת, כדלקמן.

ב. הנה ענין זה של לידת אחיות תאומות מצינו כבר בפ' בראשית, בסיפור לידת קין והבל. נאמר שם (בראשית ד, א-ב): "והאדם ידע את חוה אשתו ותהר ותלד את קין.. ותוסף ללדת את אחיו את הבל". וברש"י שם: "את קין. את אחיו את הבל – ג' אתים ריבויים הם. מלמד שתאומה נולדה עם קין, ועם הבל נולדו שתיים".

היינו, שזה שהוסיף הכתוב בסיפור הלידה את התיבה "את" – מורה שהלידה היתה באופן של "ריבוי", בתוספת תאומה; ולכן, בקין שנאמר בלידתו פעם אחת "את" – נולדה תאומה אחת, ואילו בהבל, שנאמרה פעמיים לשון זו – נולדו שתי תאומות.

[ולמעשה, שבדרך זו יש לתרץ – לשיטת ר' יהודה, שנולדו אחיות תאומות עם כל שבט – את מה שכתוב לקמן (וישלה לב, כג) "ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחותיו ואת אחד עשר ילדיו". ורש"י מקשה שם: "ודינה היכן היתה?" ומיישב "נתנה בתיבה ונעל בפניה כו".

ולכאורה, כשם שמקשה על דינה, כך קשה גם על שאר בנותיו של יעקב, האחיות התאומות שנולדו עם כל שבט – "היכן היו"?

אלא, שכיון ונאמר בכתוב "ואת אחד עשר ילדיו" – הרי תיבת "את" מרבה גם התאומות שנולדו עם "אחד עשר ילדיו", ולכן אין לשאול עליהם "היכן היו" כי נכללו בהעברת אחיהם. וק"ל].

ג. אמנם, אף שלגבי קין והבל כתב רש"י על לידת האחיות התאומות בסתם, כדבר המוסכם על הכל – הרי בנידון דידן, לגבי האחיות התאומות של השבטים, מדגיש רש"י שהדבר תלוי במחלוקת בין ר' יהודה לר' נחמיה.

והטעם פשוט, משום שבעוד בקין והבל מצינו רמז לדבר בתיבת "את" שבסיפור לידתם, הרי בסיפור לידת השבטים – לא מצינו שום רמז לכך שנולדו עמהם תאומות; ולכן ר' נחמיה אינו מסכים לדברי ר' יהודה, וס"ל שלא היו אחיות כאלו.

אך יוצאים מן הכלל הם שמעון ובנימין – שבהם כן מצינו (בסיפור לידתם) רמז לאחיות תאומות:

בבנימין נאמר (וישלה לה, יז) "ותאמר לה המילדת אל תיראי כי גם זה לך בן", ומפרש רש"י:

"כי גם זה – נוסף לך על יוסף. ורבותינו דרשו: עם כל שבט נולדה תאומה, ועם בנימין נולדה תאומה יתירה".

ולכאורה מובן, שאף שנקט רש"י שם כדעת ר"י, והזכיר את זה ש"עם כל שבט נולדה תאומה" (שלכן צ"ל בבנימין שנולדה עמו "תאומה יתירה") – הרי עצם הלימוד מתאים הוא גם לפי ר"נ, וגם הוא יודה לגבי בנימין שהריבוי "כי גם זה" מלמדנו שנולדה עמו תאומה (אם כי לשיטתו נולדה עם בנימין תאומה אחת בלבד).

ואמנם, עצם הלימוד שם הוא רק לפי "מדרש רבותינו" – כי בדרך הפשט מתפרשים התיבות "כי

לקראת שבת

ז

גם זה" באופן אחר ("נוסף לך על יוסף");

ויתירה מזו מצינו בשמעון, ששם מפורש בדברי לאה (פרשתנו כט, לג) – "כי שמע ה' כי שנואה אנכי ויתן לי גם את זה". ויש לומר, שזה שנקט הכתוב בלשון זו ("ויתן לי גם את זה", ולא "ויוסיף לי בן" וכיו"ב) הוא כדי להורות שעם שמעון נולדה תאומה.

והיינו, שתאומה זו שנולדה עם שמעון אינה תלויה במחלוקת ר"י ור"נ, אלא היא אליבא דכולי עלמא – מריבוי תיבת "את"; וזה שרש"י לא פירש דבר זה (שמתיבת "את" ילפינן שנולדה תאומה עם שמעון) – י"ל שסומך על מה שכתב כבר בפ' בראשית לגבי קין והבל, ש"אתים ריבויים הם, מלמד שנולדה תאומה" (כנ"ל), ולכן אינו צריך לחזור ולפרש את הדבר להדיא לגבי שמעון.

ד. ומעתה יובן לשון רש"י "אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט" – להדגיש שכוונתו (של ר' יהודה) היא לכל שבט ממש.

כי:

היה אפשר לומר שהחידוש ד"אחיות תאומות נולדו" הוא דוקא בבני לאה ורחל, שעכ"פ מצינו רמז בכתוב שילדו תאומות – לגבי לאה מצינו בלידת שמעון ("ויתן לי גם את זה"), ולגבי רחל מצינו בלידת בנימין ("כי גם זה לך בן"); אך בבני בלהה וזלפה, שלא מצינו שום רמז לדבר – לא נאמר שנולדו עמהם תאומות (אפילו לשיטת ר' יהודה).

ולזה מדגיש רש"י שאינו כן, אלא "אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט" – עם כל אחד מהשבטים ממש, כולל בני בלהה וזלפה.

והיסוד לזה שגם עם בני בלהה וזלפה נולדו תאומות – הוא פשוט:

הנה כאשר הגיע הזמן שיצחק ישא אשה, השביע אברהם את אליעזר "לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני" (חיי שרה כד, ג). וכן אמר יצחק ליעקב "לא תקח אשה מבנות כנען" (תולדות כח, א). ועד שאמרה רבקה: "קצתי בחיי מפני בנות חת, אם לוקח יעקב אשה מבנות חת כאלה מבנות הארץ למה לי חיים" (תולדות כז, מו).

אולם בבני יעקב לא מצינו שהם הלכו מחוץ לארץ כנען כדי לקחת נשים ממקומות אחרים, וכן לא מצינו שהם שלחו שלוחים לצורך זה; יחד עם זה, אי אפשר לומר שהשבטים נשאו בנות כנען, בשעה שהדבר היה מופרך כל כך אצל האבות. ולכן לומד רבי יהודה, שבהכרח לומר שלשבטים היו אחיות ולהם נישאו.

ומעתה מוכרח הדבר שלכל השבטים נולדו אחיות תאומות, גם לבני בלהה וזלפה – כי דוקא כך יש נשים במספר המתאים לבני יעקב [אך אין הכוונה שכל אחד מבני יעקב נשא את התאומה שנולדה עמו – דהרי אחותו מן האם אסורה אפילו לבני נח, ודוקא אחות מן האב מותרת להם (פרש"י

וירא כ, יב) – אלא שכל אחד נשא א' הבנות שנולדו לאם אחרת, כגון: בני לאה נשאו את התאומות שנולדו לרחל, זלפה ובלהה, וכן על זה הדרך (משכיל לדוד לרש"י פ' וישב שם. ועוד). וק"ל.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

נישואי יעקב לב' אחיות

ויתן-לו את-רחל בתו. לו לאשה
(כט, כח)

צריך להבין הלא קיימו האבות את כל התורה עד שלא ניתנה, ואיך נשא יעקב את רחל והלא ישנו הלאו ד"ואשה אל אחותה לא תקח"?

והנה על שאלה זו ישנם כמה תי'. אמנם מזה שרש"י שמפרש "פשוטו של מקרא" לא מביא שאלה זו, מובן שע"ד הפשט שאלה זו אינה קשה ועד שאין צורך להזכירה.

ויש לכאר בזה דהנה בטעם האיסור של "ואשה אל אחותה לא תקח" אומר הכתוב "לצרור" שעייז הם נעשות שונאות זו לזו. והיות שבנדו"ד מסרה רחל הסימנים ללאה, הרי בודאי שלא תהי' צרה לה, וא"כ בנדו"ד ליכא האיסור דאחות אשתו (ע"פ מה שעולה מפשוטן של כתובים, משא"כ בדרך ההלכה).

(יעויין לקוטי שיחות ח"ה עמ' 145)

היכן הי' יצחק כשקיפל הקב"ה את א"י

הארץ אשר אשר אתה שוכב עלי'
קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו, רמו לו
שתהא נוחה ליכבש לבניו כד' אמות
(כח, יג. רש"י)

במענה על שאלתך: באם קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחת יעקב, איפה הי' אז יצחק?

התשובה פשוטה, הרי כתוב לפני זה "ויחלום", שכל זה הי' בחלום, ונמצא שגם זה שקיפל הקב"ה כל ארץ ישראל לא התרחש בפועל ממש (וראה ג"כ חזקוני כאן "כ"ז הראה לו הקב"ה בחלום כגון ענינו של סולם").

(ע"פ מכתב כ"ק אדמור"ר זי"ע לילד – אג"ק חי"ד הישיא)

יינה של תורה

"ומה היה אומר?" כח יעקב אבינו להתגבר על הגלות בבית לבן

ט"ו שיר המעלות כנגד ט"ו שנים שחיו האבות ביחד / ההוראה מדרכי המלחמה דפרידריך מלך פרייסין / גם בצרה וצוקה ה"ז "שיר המעלות" / "לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל"

איתא במדרש¹: "וישכב במקום ההוא. רבי יהודה ור' נחמיה: ר' יהודה אמר: כאן שכב אבל כל י"ד שנה שהיה טמון בבית עבר לא שכב; ור' נחמיה אמר: כאן שכב אבל כל כ' שנה שעמד בביתו של לבן לא שכב. ומה היה אומר? ר' יהושע בן לוי אמר: ט"ו שיר המעלות שבספר תהלים, מאי טעמיה? "שיר המעלות לדוד לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל² - ישראל סבא", ר' שמואל בר נחמן אמר: כל ספר תהלים היה אומר, מה טעם? "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל³ - ישראל סבא".

משמעות שאלת המדרש "ומה היה אומר" היא (לא במה היה מתעסק בבית לבן, דהא מפורש בקרא⁴ "בכל כוחי עבדתי גו' ותדד גו' ביום גו' בלילה ותדד שנתי מעיני" - אלא) מה היה עסק התפילה והלימוד של יעקב אבינו ע"ה שסייע בידו לעבור את הקשיים בבית לבן?

(1) ב"ר פס"ח, יא. וראה גם ב"ר פע"ד, יא.

(2) תהלים קכד, א.

(3) שם כב, ד.

(4) פרשתנו לא, ו. ועד שלמדין הלכה למעשה מיעקב שפועל "חייב לעבוד בכל כוחו" (רמב"ם סוף הל' שכירות.

טושו"ע חו"מ סו"ס שלו. שו"ע אדה"ז חו"מ הל' שאלה ושכירות ס"כ).

לקראת שבת

יא

בשעה שהי' יעקב אבינו בבית לבן, הי' הוא במצב של גלות, רחוק מבית יצחק אביו, וההתעסקות שלו הייתה צריכה להיות עם צאנו של לבן. ועד ששהייה זו בבית לבן פעלה גם בו ירידה ממדרגתו⁵ - "אם לרמאות הוא בא, גם אני אחיו ברמאות"⁶, דהיינו שהייתה אצלו רמאות בדוגמת הרמאות של לבן.

ועל זה שואל המדרש: מהיכן לקח יעקב אע"ה נתינת כח וחזיון בגלותו. דזה ודאי שהיה זה ע"י ענין הקשור ב"דיבור", דהרי אמרו⁷ ל"אין יעקב שולט אלא בקולו", דהדרך בו ביטל יעקב את מנגדיו, "הידים ידי עשיו", היה ע"י ה"קול קול יעקב" - תורה ותפלה, והשאלה היא רק "מה היה אומר", והיינו, באיזה חלק בתורה או תפלה התעסק יעקב כדי לחזק את עצמו בניסיונותיו בביתו של לבן.

ובזה מביא המדרש ב' דעות, אם היה אומר "ט"ו שיר המעלות שבספר תהילים" או "כל ספר תהילים היה אומר" - דמזמורי התהילים (ט"ו המזמורים או הספר כולו) הם היו הנתינת כח והחזיון בגלותו של ישראל סבא.

עתה יש להבין מדוע התעסק יעקב בהיותו בביתו של לבן באמירת דברים אלו דווקא. ובאמת המאן דאמר ד"כל ספר תהילים היה אומר" מובן הוא, כי בהיותו בבית לבן, לא הי' באפשרותו ללמוד תורה באותו האופן שלמד בזמן שהיה "טמון בבית עבר", וע"כ אמר תהילים שבאמירתן נוטלים שכר כנגעים ואהלות⁸; אמנם יש להבין מהי השייכות המיוחדת בין "ט"ו שיר המעלות שבספר תהילים" למצבו של יעקב בבית לבן.

החיד"א בפירושו לתהילים מביא⁹: "ט"ו שיר המעלות אמר דוד המלך ע"ה כנגד ט"ו שנים שחיו האבות ביחד...¹⁰". [אברהם אבינו חי "מאה שנה ושבעים שנה וחמש שנים"¹¹, יצחק נולד כשאברהם היה "בן מאת שנה"¹² ויעקב נולד כשיצחק היה "בן ששים שנה"¹³ - והחשבון עולה ט"ו שנים ביחד].

(5) ע"ד מ"ש באע"ה (לך יב, יא) "ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה וגו'" (ראה תורת הבעש"ט בזה - הובא במאור עיניים ס"פ שמות).

(6) פרש"י עה"ת, פרשתנו כט, יב.

(7) ב"ר פס"ה, כ.

(8) שוח"ט א. יל"ש תהלים רמז תריג.

(9) "יוסף תהלות" מזמור קכ.

(10) וראה המשך דבריו שם: "וכנגד ט"ו תיבות שבפ' ויפגע במקום ויקח מאבני המקום שמהאבן ההיא נעשו שיתין והיא אבן השתיה, וכנגד ט"ו תיבות בברכת כהנים, וט"ו תיבות בפ' וזכרתי את בריתי יעקב".

(11) חיי שרה כה, ז.

(12) וירא כא, ה.

(13) תולדות כה, כו.

ועפ"ז י"ל שיעקב אמר "ט"ו שיר המעלות שבספר תהלים" כדי לעורר (גם) זכות אבות. זאת אומרת, שבנוסף לזכויות והכוחות שלו, יתעוררו ויגיבו עליו גם כוחותיהם וזכויותיהם של אברהם ויצחק - ודווקא בכח הזכויות של אברהם ויצחק, היה יכול לעבור את הקשיים והניסיונות דבית לבן. וכמו שאמר "לולי אלקי אבי אלקי אברהם ופחד יצחק הי' לי גו"¹⁴.

לבאר זה בדרך פנימיות העניינים, ועי"ז יבוא גם בעבודת השם דכאו"א מישראל - ד"מעשה אבות סימן לבנים", יש להקדים מאמר מכ"ק אדמו"ר הצמח-צדק ששמע מפ"ק דזקנו רבינו הגדול בעל התניא קודם הסתלקותו, ששמע מפי הקדוש רבי אברהם המלאך בן מורנו המגיד ממעזריטש, בענין ההוראה בעבודת ה' שלמדים ממערך המלחמה¹⁵:

עוד נלע"ד לפרש ע"פ ונאספו שמה כל העדרים. עפ"י הקדמה שמעתי מפה ק' כאאזמו"ר נ"ע בפייענא כמדומ' לי ביום ועש"ק שלפני הסתלקותו שאמר לי בשם הרב הקדוש ר' אברהם בהמגיד נ"ע ממעזריטש - וזה מאמרו - החסידות שהוציא הרב הק' ר' אברהם נ"ע מן המלחמה שהי' אז בימיו הנק' זיבען יאריקע קריג¹⁶ בין פרידריך מלך פרייסין ושאר מלכים - כי סדר מערכות המלחמה תמיד. שמחלקים כל א' החיל שלו לג' חלקים חלק א' באמצע ונק' דופן האמצעי ושתי ידות מימין ומשמאל וכן מסדר גם הצד שכנגדו לג' חלקים כאלו ונלחמים אלו מול אלו. והצלחת פרידריך אז ע"י שנתחכם שיסדר כל ג' מחנות שלו נגד מחנה וחלק א' של השונא וזהו הנק' אטאקירען¹⁷ כיון שכל ג' מחנות שלו מסבבים מחנה א' של השונא דעי"ז מתגבר בודאי עלי' ואח"כ יעשה כן למחנה ב' של השונא וכן לג' עד כלותם - והענין הוציא מזה הרב הק' ר"א ז"ל בעבודת ה' שהיא מלחמת היצר דזלע"ז עשה האלוקי' וכמו שיש מדות בקדושה אהוי"ר ורחמנות או התפארות כו' כן יש לעומת זה אהבה בט"א תאוות רעים וכן ביראה כו'. והנה כדי לאכפא ולא הפכא לסט"א לכאורה האופן פשוט דמיני' וביה לישידי בי' נרגא ע"י אהבה דקדושה שיעורר לה' יפילו ויכניעו האהבות זרות וכן ע"י יראה הקדושה יפיל יראות רעות כו' והוא כמשל המלחמ' שנלחם כל חלק עם שכנגדו כו' אך באמת אין זה מספיק כ"כ לנצח המלחמה כי הקליפה מתגברת ג"כ לעתים כמ"ש ולאום מלאום יאמץ. אלא שיעירו כל ג' מדות דקדושה לעומת מדה א' דקליפה ועי"ז בודאי יפילו וינצחו אותה וזהו כמשל האטאקירען כו' וכמ"כ אח"כ יעירו ג' מדות דקדושה הנ"ל נגד מדה השנית דקליפה כו' עד כלותם, ונלע"ד לפרש שזהו פי' הפסוק ונאספו כל העדרים שהם אהוי"ר ורחמ' דקדושה אז דייקא וגללו את האבן שע"פ הבאר וכמשנ"ת למעלה:

14 פרשתנו לא, מב. ולהעיר, שהפסוק שממנו למדו במדרש שהי' אומר "ט"ו שיר המעלות" הוא "לולי ה' שהי' לנו יאמר נא ישראל" שהוא ע"ד הפסוק "לולי גו' אלקי אברהם גו'". (ראה רש"י לב"ר פס"ח שם).

15 צילום כתי"ק הצ"צ נדפס בקובץ 'התמים' חוברת ג' (ווארשא חדש ניסן - תרצ"ו) עמ' ז' (בספרים המקובצים מקובצי 'התמים' הוא בח"א עמ' קכ). פיענוח הכתי"ק נעשה ע"י חברי המערכת ועל אחריותם.

16 מלחמת שבע השנים.

17 התקפה.

לקראת שבת

יג

דישנם ב' מיני מלחמות: האופן הרגיל הוא שמעמידים ג' קבוצות של אנשי-חיל א' לנגד השני, וכל קבוצה נלחמת עם שכנגדה. ובעבודת ה' ג' הקבוצות ד"ימין שמאל ואמצע" הם ג' המידות דאהבה, יראה ורחמנות (או התפארות)¹⁸ דישנם בקדושה וכנגדם בקליפה. ודרך המלחמה עם היצר הוא שבאהבת ה' נוצחים לאהבה זרה וכו'.

אמנם מתכסיסי המלחמה ("הצלחת פרידריך") להעמיד כל הג' קבוצות כנגד קבוצה אחת של האוייב ולנצחה. ובעבודת ה' - שבמלחמה כנגד אהבה זרה עד"מ, להשתמש באהבה דקדושה, יראה דקדושה וכן ברחמנות דקדושה. ועד"ז במלחמה כנגד יראה זרה.

וזהו הטעם שבכדי להתגבר על הקשיים והנסיונות בביתו של לבן, אמר יעקב את ה"ט"ו שיר המעלות שבתהילים" שהם כנגד "ט"ו שנים שחיו האבות ביחד" - דהרי ידוע מאוד¹⁹ אשר אברהם יצחק ויעקב הם המה הבחינות דחסד גבורה ותפארת - אהבה יראה ורחמנות. ו"ט"ו שיר המעלות" רומזים לכל האבות כפי שהם ביחד. והיינו שדווקא ע"י שעבד יעקב ועורר את כל הג' מידות דקדושה, היה ביכולתו לעמוד בכל נסיונותיו בהיותו בגלות, בביתו של לבן.

אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ו"ט"ו שיר המעלות שבתהילים" עניינם הוא שירה, דשירה קשורה בשמחה גלויה (כמאמרם ז"ל²⁰ "אין אומרים שירה אלא על היין"). דאף שתוכן המזמורים עוסק ב"עזרי מעם ה' וגו'", והיינו, העזר והנתינת כח לנצח את קשיי הגלות - אך הדרך בו עוסקים בזה הוא מתוך שירה ושמחה.

ולכאורה כיצד שייך לשמוח ולומר שירה כשנמצאים בחרן, חרון אף של מקום²¹, ובבית לבן!?

אלא, שמאחר וירידתו של יעקב אבינו לבית לבן הייתה בזה כוונה עמוקה, דהירידה היא לצורך עליה, שבסוף דווקא ע"י הירידה לגלות, נתעלה מאוד מאוד עד כדי "ויפרוץ האיש מאד מאד"²². ויעקב אבינו ראה את הנולד והמכוון שבירידתו - העליה שתבוא מזה - ולכך לא הצטער והתמרמר על היותו בגלות, אלא אדרבה, גם בהיותו בבית לבן אמר "שיר המעלות"²³.

18 דבתורת הסוד נודע דהמידות נחלקות לג' קוים: חסד (אהבה) - ימין; גבורה (יראה) - שמאל; תפארת (רחמים) - אמצע. ואכמ"ל.

19 ראה לדוגמא לקוטי תורה אמור לה, ג.

20 ברכות לה, א.

21 פרש"י ס"פ נח.

22 פרשתנו ל, מג. ובפרט ע"פ המבואר בחסידות במשמעות הפסוק (ראה בתורה-אור לאדמו"ר הזקן פרשתנו כג, ג. ובתורת-חיים לאדמו"ר האמצעי פרשתנו לח, ב. וישלח לט, ג ואילך).

23 להעיר ממהז"ל (סוף מכות) דבראותו גודל החורבן והגלות ה' ר' עקיבא משחק, ונתבאר בזה (לקו"ש ח"ט ע' 67 ואילך) שהוא משום שדווקא הוא ראה בתוקף הגלות את העילוי שבא מזה בהגאולה. ולהעיר מכתבי

לקראת שבת

העלי' הבאה ע"י הירידה דהגלות הרמוזה ב"ט"ו שיר המעלות שבתהילים" מתבאר בפירושו בהמזמור הראשון שב"ט"ו שיר המעלות":

המזמור הראשון שב"שיר המעלות" מסתיים ("הכל הולך אחר החיתום"²⁴) ב"אני שלום וכי אדבר המה למלחמה" - והכוונה, שאף שאני חפץ בשלום, "המה באים להלחם בי"²⁵. המלחמה ברוחניות הוא נגד ההעלם וההסתר דהגלות, ובפרט נגד הנסיונות המונעים ומעכבים מעבודת השי"ת, ש"המה" ה"באים להלחם בי".

וזהו התוכן דאמירת "שיר המעלות" על ה"המה למלחמה":

מחד, "אני שלום": יהודי צריך לחפש עבודת השם בדרך של "שלום", ואסור לו להעמיד את עצמו בניסיון, ואדרבה, עליו לבקש "ואל תביאנו כו' לידי נסיון".

אך לאידך, - "המה למלחמה": מצד המעלה והיתרון שנעשה דוקא ע"י מלחמה ונסיונות, הנה מזמין לפעמים השי"ת ש"המה באים להלחם בי"²⁶ שישנם כאלו הבאים להלחם ולהפריע לעבודת ה'.

ועל זאת אומרים "שיר המעלות": לא רק שהנסיונות אין בכוחם למנוע מעבודת ה' ולפעול חלישות, אלא אדרבה, ה"ירידה צורך עליה" הוא. שדווקא הנסיונות והקשיים הם הגורמים ומעוררים את האדם להתגבר בתוספת כח ואומץ ביתר שאת ויתר עז בעבודת השי"ת, עד שהוא עומד במעמד ומצב ד"שיר"!

הוראות התורה ה"ה נצחיים לדור ודור, ומכל זה יש ללמוד בהנהגתנו בקושי הגלות דדור האחרון, דרא דעקבתא דמשיחא:

בהתבוננות בגודל החושך כפול ומכופל דדרא דעקבתא דמשיחא, דאפי' ע"פ תורה יש מקום לשאלה "מאין יבוא עזרי"²⁷ - אפשר ליפול ר"ל ביאוש. וע"ז באה ההוראה מהאמור: כיון שהירידה של היהודי בגלות (דוגמת "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה"²⁸) היא בשביל העלי', כדי שיהי' "יתרון האור מן החושך" ו"יתרון לחכמה מן הסכלות"²⁹ - יש להביט (ובאופן דאשא עיני) לתכלית

האריז"ל שר' עקיבא הוא גלגול (ואותיות) יעקב (ראה סדה"ד ערך ר' עקיבא סי"א).

24 ברכות יב, א.

25 פרש"י עה"פ.

26 ד"המה" הוא לשון רבים, "עוה"ז שנקרא רשות הרבים". תניא ספל"ג.

27 תהלים קכא, א (ב"ט"ו שיר המעלות).

28 ראה זח"א קמו, א: מוקי האי קרא בגלותא. שם כג, ב. ב"ר פס"ח, יג. ובשל"ה (רצב, ב): ענין ויצא יעקב רומז ג"כ לגלות. ע"ש.

29 קהלת ב, יג.

המכוון דהגלות - העלי' שתהי' בגאולה העתידה. ואזי, לא רק שאין מה להתפעל מחושך הגלות, אלא אדרבה ה"ה מעמיד את האדם בשמחה גלויה - "שיר המעלות".

ועי"ז פועלים שיומשך העזר והסיוע מלמעלה "עזרי מעם ה'³⁰", וה"עזר" נמשך ופועל גם בגילוי בעולם הזה הגשמי, בשמים וארץ כפשוטם, כסיום הכתוב "עושה שמים וארץ".

פנינים

דרוש ואגדה

מלאכתו של הקב"ה

כי בכל כוחי עבדתי את אביכן

(לא, ו)

כתב הרמב"ם (בסוף הל' שכירות): "כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול שכר עני, ולא יעכבנו, כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעה"ב ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן... וכן חייב לעבוד בכל כוחו, שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כח עבדתי את אביכן..."

נמצא, דזה ש"חייב לעבוד בכל כוחו" למדים מעבודת יעקב בבית לבן הארמי בחרן.

ויש לבאר זה בדרך החסידות:

אמרו חז"ל (אבות פ"ב מט"ז) "נאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך", שבני ישראל הם ה"פועלים" שחייבים לעשות את "מלאכת בעה"ב" – הקב"ה.

והנה, אפשר שיעלה על הדעת ש"מלאכת בעה"ב" בעבודת השי"ת היא דווקא כשעוסקים בדברים נעלים, כגון תורה ותפלה, אך כשעוסקים בעניני עוה"ז, אין זו מלאכתו של הקב"ה.

וע"ז ההוראה, שלמדים דיני מלאכת פועל דווקא מעבודת יעקב אצל לבן, שלא היתה באוריה קדושה כבית מדרשו של שם ועבר וכיו"ב, כ"א בחרן, שהיתה "חרון אף של מקום", ואפי' מקום כזה העלה יעקב, ועשהו מכון לשבתו ית'.

וכמו"כ בעבודת בני ישראל, שכשמתעסקים בעניני עוה"ז, מקום ש"אין תחתון למטה ממנו" (לשון אדה"ז בתיא פרק ל"ח), ומעלים אותו להיות מקום אשר בו יתגלה אור קדושתו ית', הנה עבודה כזו נקראת "מלאכתו" של הקב"ה, כי הרי זהו רצונו ית' שתתגלה שכירתו גם במקום כזה, וכמאמר חז"ל (תנחומא נשא טז, ובכ"מ. וראה תניא רפ"ו) "נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים".

(ע"פ לקו"ש חכ"ה עמ' 147 ואילך)

והיה זרעך

כעפר הארץ – ופרצת

והי' זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה

(כה, טו)

כשיגיעו זרעך עד עפר הארץ, אותה שעה ופרצת ימה וקדמה'. הוי: 'מקימי מעפר דל' (שמות רבה פכ"ה, ח)

לפי פשוטו נראה, שלדברי המדרש, הפסוק "והי' זרעך כעפר הארץ", אינו חלק מהברכה, אלא אדרבה, שכאשר יגיעו בני ישראל למצב שפל כזה אז יחול הברכה של "ופרצת גוי".

ויש לבאר על דרך החסידות, ש"והי' זרעך כעפר הארץ" אינו מרמז על ירידה כ"א אדרבה:

דהנה מבואר באור החיים הק' (פרשתנו כה, ד) דכל הפרשה ד"ויצא יעקב מבאר שבע גוי" מרמזת לירידת הנשמה ממקור חוצבה להתלבש בתוך גוף גשמי וחומרי, שהיא "מאיגרא רמא לבירא עמיקתא".

ומבואר בתורת החסידות, שירידה זו היא צורך עלי'. דדווקא ע"י שהנשמה יורדת להתלבש בגוף ועוסקת עמו לבררו ולזכרו, הנה ע"ז עולה הנשמה לדרגות עליונות יותר מכמו קודם ירידתה בגוף.

וזהו תוכן ברכתו של הקב"ה ליעקב, שדווקא "כשיגיעו זרעך לעפר הארץ", שתדך הנשמה ל"עפר הארץ", להעלות גם את הדרגות הכי תחתונות, הרי היא זוכה לברכת "ופרצת ימה וקדמה גוי", שתעלה בלי גבול מעלות. ועד שתזכה ל"עלה הפורץ לפניהם" שאי' במדרש (אגדת בראשית ספס"ג) "אמר הקב"ה... יצא פרץ ראשון שהמשיח יוצא ממנו... פרץ זה משיח שנאמר 'עלה הפורץ לפניהם'".

(ע"פ תורת מנחם חכ"ג עמ' 117 ואילך)

חידושי סוגיות

יומא טבא דרב יוסף כד נפק מכרת

יפלפל בדברי רב יוסף לאביי גבי יומא טבא דעבד כשנעשה בן ששים / יבאר החילוק בין רב יוסף לכל שאר אינשי, דבאחרים אין וודאות דנפקו מכרת / עפ"ז יבאר גם דברי המדרש בפרשתנו לענין יצחק שפסק ממנו יצר הרע

ובאמת, עובדא זו צריכה לימוד מכמה פנים, כי יש בה תמיהות ודברים הצריכים עיון ודרש, אבל להלן ית' היאך נשנה כאן דבר עמוק ביותר על גדלות רב יוסף בתורה ויראה.

דהנה, כשנעיינ בסברא והגיון לכאורה לא נוכל ליישב בדעתנו מה טעם להך יומא טובא ושמחה זו מה עושה, דמה לי כרת דשני ומה לי כרת דיומי, הלא כאשר מת אדם במיתה חטופה על איזה איסור כרת שעבר לאחר מלאות לו ס' שנים – שוה גזירת הדבר לגמרי למי שמת לפני שנתמלאו לו ס' שנים על שעבר קודם על איסור כרת. ומעתה איך נוכל להבין שמחת רב יוסף, אחר שעדיין לא בטל אצלו החשש ד"כרת

א

יקשה כמה פרטים על שמחת רב יוסף לשיתין שנין, ואיך השיב לקושיית אביי, וישווה לשאר יומי טבי שמצינו בש"ס דעבדו אמוראי

גרסינן במועד קטן (כה, א): "מת . . מחמישים ועד ששים שנה זו היא מיתת כרת . . רב יוסף כי הוה בר שיתין עבד להו יומא טובא לרבנן, אמר נפקי לי מכרת, א"ל אביי נהי דנפק לי' מר מכרת דשני, מכרת דיומי מי נפיק מר (שמא ימות מיתה חטופה (רש"י ע"פ ל' הש"ס שם בסוגיאן)), א"ל נקוט לך מיהא פלגא בידך".

לקראת שבת

יומא טבא לרבנן – דמיירי בסיום מסכת², וכן
הך דקידושין (לא, א. וכו"ב בב"ק פז, א) ד"אמר רב
יוסף (שהי' סגי נהור³ רש"י) מריש ה"א מאן
דהוה אמר לי הלכה כר"י דאמר סומא פטור
מן המצות עבידנא יומא טבא לרבנן דהא לא
מיפקידנא והא עבידנא, השתא דשמעיתא להא
דא"ר חנינא גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו
מצווה ועושה, אדרבה, מאן דאמר לי דאין הלכה
כר"י עבידנא יומא טבא לרבנן – דמיירי בשכר
מצוות. משא"כ הכא דאין זאת אלא שמחה על
החיים.

ותו, יש לעיין בזה, דהנה לענין סיום מסכת
שאמר בה אביי תיתי לי . . עבידנא יומא טבא
לרבנן, הרי אע"פ שהלשון "תיתי לי" מורה
על דבר שאין עושין אלא מצד מדת חסידות
(כבשאר דברים שנזכרו שם בשבת. ועיין ב"ח
(או"ח סי' ב) שכ' "וכל תיתי לי דהתם כולוהו מדת
חסידות ניהור"⁴), מ"מ נזכר הדבר לדינא ביורה
דעה (סרמ"ו סכ"ו בהגהת הרמ"א) "כשמסיים מסכת
מצווה לשמוח ולעשות סעודה". ומעתה צ"ע,
דכל שכן שהי' צריך להיות נזכר גם דין (או
מנהג) לעשות יומא טבא לשיתין שנין, דהא דבר
זה הזכיר הש"ס בפשיטות (ולא בהקדמת "תיתי
לי" וכיו"ב), ואמאי לא אשכחן כעין זה בפוסקים
כלל⁵.

(2) ולהעיר מש"ך יו"ד סרמ"ו סקכ"ז: נהגו כל הבעלי
בתים . . מנהג להודיעם כו'.

(3) הטעם מה שהסומא נקרא בשם "סגי נהור"
שפירושו ריבוי אור – אף שלכאורה הוא היפך ענין
הסומא, שהרי הסומא אינו רואה כלל – נתבאר בד"ה
מן המיצר תש"ה פ"ד עיי"ש.

(4) וראה יד מלאכי כלל תרמו ובספרים שנשמנו
בשד"ח מע' תי"ו כלל א' (כרך ג' ע' 1338).

(5) בספר לקט יושר – והוא הנהגות דהמחבר

דיומי" ועדיין הי' החשש "שמא ימות מיתה
חטופה", כדמוכח ממה שהקשו לו אביי בודאות
"נהי דנפק כו' מכרת דשני, מכרת דיומי מי נפיק
מר" – א"כ מה שמחה יש בזה שיצא מ"כרת
דשני".

ואין לומר שתשובת רב יוסף היתה דבאמת
הנך תרי כריתות תרי מילי באנפי נפשי' נינהו,
ואין לערב השמחה בהצלתו מכרת דשני עם
חשש מענין אחר בפ"ע דכרת דיומי – כי אילו
לכך נתכוון הי' לו להשיב לאביי "נקוט לך מיהא
חדא בידך", ולא הי' לו לומר "נקוט . . פלגא
בידך", דלשון פלגא גופא מורה דכרת דיומי
וכרת דשני הם תרי פלגי מענין אחד, ונמצא
שבמלאות לו שיתין שנין יצא (רק) מידי מחצית
מענין הכרת (ועיין בחדא"ג מהרש"א בסנהדרין
ז, ב ד"ה מנין) שהקשה כעין הך קושיא לענין ל'
הש"ס שם "נקוט מיהא פלגא כו'", אמאי לא
אמרו "נקוט מיהא חדא כו'". עיי"ש).

גם יש לדקדק מהו שעשה יומא טובא רק
לרבנן, ולא לכל ידידיו בסתם, וכי איזו שייכות
יש כאן לתלמידי חכמים וללימוד תורה (ואף
שאפ"ל דבאמת כל ידידיו רבנן הוו, מ"מ אין
מובן מה ראה הש"ס להדגיש זה שרבנן נינהו,
והוה לי' רק להדגיש היותם חבריו, אשר זהו
הטעם שעשה להם יומא טבא¹). ובשלמא הנך
דאשכחן בש"ס דעברו יומא טובא לרבנן,
הרי יש להם שייכות לתלמידי חכמים דוקא,
כגון הך דשבת (קיה, סע"ב ואילך): "תיתי לי דכי
חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתי' עבידנא

(1) ודוחק לומר דזה גופא קאתי לאשמועינן, דכל
ידידיו הי' רק "רבנן".

לקראת שבת

יט

סנהדרין . . דין ד' מיתות לא בטלו (עונש דוגמתם (רש"י)), מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג (דומה לנסקל שדוחפין אותו מבית הסקילה לארץ דגבוה ב' קומות ה' (רש"י)) או ח' דורסתו, ומי שנתחייב שריפה כו' הריגה כו' חנק כו', שתמהו התוס': "קשה", דחזינן כמה עברינים ועובדי עבודת כוכבים שמתים על מטותם", ותירצו: "יש לומר, דע"י תשובה הקב"ה מיקל ולפעמים מוחל לגמרי או זכות תולה לו ואינו נפרע ממנו בחייו".

והנה, כעין קושיא זו מצינו גם בדברי רבינו הזקן בעל התניא ב"אגרת התשובה" (פ"ד-ו), לענין חייבי כריתות ומיתה בידי שמים, שהקשה היאך מצינו בכל דור כמה וכמה חייבי כריתות ומיתות והאריכו ימיהם ושנותיהם בנעימים?

6 הטעם לזה שקושיית התוס' שם היא על "דין ד' מיתות" שמחדש בגמרא שם, ולא אחייבי כריתות ומיתה ביד"ש – כי אחייבי כריתות ומיתה ביד"ש אפשר לתרץ כבאגה"ת (מובא בפנים).

7 לשון אדה"ז באגה"ת פ"ד.

הטעם למה שמוסיף בנעימים – כי בלאו הכי ה' אפשר לפרש (בדוחק עכ"פ) שנתקיים ע"י עונש עוני וכו' שנק' "מתו" בל' "הכתוב" (שמות ד, יט) וב' דברי רז"ל" (נסמן להלן בסוף השיחה – הובא בפרש"י עה"ת שמות שם).

אבל זה אין לומר, שכוונתו ב"בנעימים" היא, לפי שקושייתו היא דוקא מחייבי כריתות אלו, שלא ה' להם יסורים, מכיון שבח"כ אלו שה' להם יסורים יש לתרץ (מה שהאריכו ימיהם) שהוא לפי ש"יסורין ממרקין" (כברפ"א דאגה"ת מסוף יומא)

- כי (א) גם יסורים במשך זמן מועט, ממרקין הם (וע"ד שאמרו (מכות כג, סע"א) כיון שלקו נפטר מדי כריתתו), ומזה שהאריכו כו' בנעימים אין שום הוכחה שלא ה' להם יסורים גם זמן מועט. (ב) מכיון שקושיית אדה"ז כאן היא לפי שהכרת ומיתה ביד"ש מסובבים הם בטבע (כבהערה הבאה), הרי קושייתו היא גם על המשנה שבמכות שם (והברייתא דסוף יומא) – איך

ומלבד זאת תמוה קצת, איך זה שדוקא רב יוסף נהג בזה, הלא רב יוסף בדור שלישי לאמוראי ה' (ראה הקדמת הרמב"ם לספרו "היד". סדר הדורות ד"א פב), וקדמו לו ריבוי אמוראי, ולפניהם ריבוי תנאי משך כמה דורות, ופשיטא דמילתא שמבין כל הנך תנאי ואמוראי שקדמו לרב יוסף היו רבים שהגיעו לכלל שיתין שנין. ואמאי לא אשכחן באף אחד מכל אלו דעבד יומא טבא בבואו לשיתין שנין. ובאמת, בהך סוגיא גופא דמו"ק נזכר דרב הונא הגיע לגבורות, ורב חסדא חי תשעין ורתתין שנין, והרי רב הונא ור"ח הוי לפני רב יוסף (ראה סה"ד בערכם).

ב

יקדים תירוץ התוס' ובעל התניא לענין חייבי מיתת שמים ועוברי כרת שמאריכין ימיהם

והביאור לכל זה, בהקדים דברי התוס' הידועים (כתובות ב, ג) גבי הא דאמרו (כתובות שם) "מיום שחרב בית המקדש אע"פ שבטלו

תרומת הדין – חיו"ד ע' 40 (בדפוס ברלין תרס"ד): "ביום שסיים הגאון זצ"ל עשה סיום למסכת וזימן אליו ב' זקנים כדי לפטרו גם מסעודת ששים". אבל נוסף לזה, שזו היתה הנהגה מיוחדת של בעל תה"ד – שלכן לא נזכר זה בפוסקים ככפנים, גם בעל תה"ד קישר ענין זה עם סיום מסכת.

ואולי י"ל, שגם אצל בעל תה"ד היו הוכחות שחיותו היא מקדושה ע"ד שה' אצל רב יוסף (ראה לקמן סעיף ג') ועד"ז – בנוגע ל"כרת דיומי" (ראה לקמן שם) אלא שמ"מ, מצד גודל ענוותנותו – קישר זה עם סיום מסכת.

הטעם למה שהזמין ב' זקנים – י"ל כי ההודאה על "דנפקי לי מכרת" היא בדוגמת וע"ד ברכת ההודאה, ברכת הגומל, שצריכה להיות "בפני י' ושנים מהם ת"ח" (סדר ברה"נ לאדה"ז פ"ג ה"ב).

וביאר דבאמת בזמן הבית העובר על איסור כרת רח"ל הי' מת קודם חמישים שנה והעובר על איסור מיתה בידי שמים – קודם ששים שנה⁸, וטעם הדבר כי העונש הבא מן השמים⁹ על עבירה הוא מסובב בטבעיות מן העבירה גופא, היינו שהמרידה במצות התורה היא עצמה הגורמת לעונש זה¹⁰ (ולא שהוא עונש הנגזר בפ"ע לאחר שסיים לעשות העבירה), להיות שעל ידי הנך איסורי נכרת ונפסק חבל ההמשכה מן השמים ושוב נפסק לו שפע החיות והקיום שהי' מקבל מלמעלה¹¹. וכל זה בזמן

נפטר מכרת ע"י מלקות (ויסורים) מכיון שבטבע אינו יכול לחיות.

8 כ"ה באגה"ת רפ"ד. והוא כשיטת הירושלמי בכורים רפ"ב – כפי' התוס' שבת כה, א ד"ה כרת. עבמות ב, א ד"ה אשת). ובתוס' שם, ששיטת הבבלי (מו"ק כח, א) היא, שכרת היא – שאינו מגיע לששים שנה.

ומ"ש אדה"ז כשיטת הירושלמי, י"ל:

א) כי אליבא דהירושלמי הקושיא "והרי נמצאו כו" היא גם מחייבי כריתות שהגיעו לנ' שנה, ולכן נקט כאן שיטת הירושלמי בכדי לחזק את קושייתו.

ב) בתוס' ישנם יבמות שם גרס גם בבבלי (במו"ק שם) "כי הוינא בן חמישים . . נפקינא מכרת". ומכיון שגם בבבלי גופא ישנם ב' גירסאות במימרא דר"י שם (ובפרט שמובא במו"ק שם לפנ"ז "מת בחמישים שנה . . כרת . . ששים . . מיתה ביד"ש") – הרי ידוע הכלל (ראה יד מלאכי כלל צו. שם כללי שני התלמודים כלל ח. שד"ח כללים מע' ב' אות צ' (כרך א' ע' 138). שם כללי הפוסקים ס' ב' (כרך ט' ע' א'תתז)) שבמקום שישנן דיעות בבבלי ולא נפסקה הלכה – סמיכינו אהירושלמי.

9 משא"כ עונשי בית דין (ראה הערה 12).

10 בשל"ה בית אחרון (יב, א-ב) מובאות שתי דיעות בזה, וממ"ש אדה"ז (תניא ר"פ לז) "הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה", מסתבר שס"ל לאדה"ז, שכ"ה גם בנוגע לעבירות. וכ"מ באגה"ת פ"ה (הובא לקמן בפנים). שעה"ת (לאדמוה"א) ח"א ו, ג. יז, ד ואילך. נ, סע"ב. דרמ"צ לח, ב.

11 והטעם שאעפ"כ יכולין לחיות ולהתקיים קמעא לאחר מעשה האיסור, עד חמשין ושיתין שנין –

ועדיין יש לנו להבין הטעם שהוזקק אדמו"ר הזקן לבחור תירוץ זה, לחלק בין זמן הבית לזמן הזה, ולא בחר בתירוץ התוס'. דהא כבר אמרו במכות (יג, ב) "חייבי כריתות כו' אם עשו תשובה ב"ד שלמעלה מוחלין להן", וא"כ שפיר מצינו לתרץ גם הכא כמו שתירצו התוס' גבי דין ד' מיתות, דאפשר שאותן שהאריכו ימים עשו תשובה. מיהו, י"ל דלא רצה לנקוט תירוץ התוס', כי קושייתו באגרת התשובה היא על זה גופא – איך ע"י תשובה נפטרים מכרת ומיתה בידי שמים, הא כיון שעונשים אלו¹² מסובכים בטבע מן העבירות (כנ"ל), איך אפשר ליפטר מהם ע"י תשובה. וזה מיושב רק ע"פ התירוץ השני הנ"ל, דהכרת בזמן הבית הי' נובע ממה שבמרידתו כורת עצמו מן השמים כו', ושוב מובן דע"י התשובה חוזר ומקשר עצמו אל השפע היורד מן השמים, ומתחבר האדם לקונו¹³.

זנתבאר שם פרק ה. עיי"ש.

12 משא"כ מלקות וד' מיתות ב"ד, מכיון שעונשם נמסר לב"ד, עכצ"ל שרצה הקב"ה וביטל הטבע ד"תייסר רעתך" שבעבירות אלו. וכ"ה גם בנוגע ל"דין ד' מיתות" – מכיון שהם תמורת מיתת ב"ד.

אבל צ"ע מדרז"ל (מכות י, ב) עה"פ והאלקים אנה לידו דקאי ע"ז דהי' חייב מיתה ואין עד כו'.

ועפ"ז יובן מה שקושיית אדה"ז (באגה"ת פ"ד) היא רק על חייבי כריתות ומיתה ביד"ש ולא על דין ד' מיתות (אף שחמורים יותר).

13 וראה לקו"ת ר"פ במדבר (א, ב): ונכרתה הנפש כו' כמשל האדם שנכרת גופו מראשו והעצה היעוצה

ומעתה עלינו לבאר מנין הי' ודאי לו לרב יוסף דנפיק מכרת דשני¹⁶, דלא כשאר הנך תנאי ואמוראי. והנראה בזה, דהנה הכי איתא בהוריות בסופה (וכ"ה בסוף מס' ברכות): "אמר ר' יוחנן פליגו בה רשב"ג ורבנן, חד אמר סיני עדיף (מי ששנה משנה וברייתא סדורין לו כנתינתן מהר סיני (רש"י)), וחד אמר עוקר הרים עדיף (דחריף ומפולפל בתורה אע"פ שאין משנה וברייתא סדורין לו כל כך (רש"י)), רב יוסף סיני (קרו לי' סיני לפי שהיו משניות וברייתות סדורות לו כנתינתן מהר סיני אבל לא הי' מפולפל כרבה (רש"י)), רבה עוקר הרים, שלחו לתמן איזה מהם קודם (שרצו בבבל למנות עליהם ראש ישיבה, וחקרו את מי משניהם ימנו, ושלחו שאלתם לארץ ישראל), שלחו להו סיני עדיף דאמר מר הכל צריכים למרי חטיא (כלומר, רב יוסף הוא מרי חטיא שמשנה וברייתא סדורין לו מפי השמועה כנתינתן מהר סיני דמשנה וברייתא אבוהו דהלכתא), ואפילו הכי לא קביל רב יוסף עלי', מלך רבה עשרין ותרתי שנין והדר מלך רב יוסף, וכל שני דמלך רבה רב יוסף אפילו אומנא לבית' לא חליף". ומפרש הרמ"ה, דהך זכותא דרב יוסף שהשפיל עצמו כל הנך עשרין ותרתי שנין ולא רצה לנהוג שררה בפני רבה – עמדה לו ענוותנותו זו והגינה עליו ועל אנשי ביתו שבמשך כל עשרין ותרתי שנין לא הי' נמצא חולה בביתו, ואפי' לא נצרכו לאומן המקיז דם.

והנה, ע"פ הדין (סנהדרין יז, סע"ב. רמב"ם הי' דיעות ספ"ד) אסור לתלמיד חכם לדור בעיר שאין בה אומן מקיז דם, והיינו לפי שמטבע הגוף שלמען קיום חייו יהא מוכרח להקזת דם. ונמצא

יתרין עפ"ז מה שיומא טבא הנ"ל אינו שייך באחרים, ויבאר שפיר מעלת רב יוסף המיוחדת ע"פ דברי הש"ס סוף הוריות ודברי הראשונים בקידושין גבי רב יוסף

המורם מן הדברים דלעיל, דבזמננו אפשר שיאריך אדם שנותיו, ובאמת כבר מזמן רב נפסק ונכרת הלה מן השמים, רחמנא לישזבו, וגם מי שבא לכלל שיתין שנין עדיין אין שום ראי' בידו דלא נפיק מכרת דשני, כי אפשר שכוחות הטומאה מחזיקין את גופו בחיים.

ומעתה מובן שפיר אמאי לא נזכר בשו"ע שיעשה כל אחד יומא טבא במלאות לו ששים שנה¹⁴. ואפי' כל התנאים והאמוראים (שלאחר החורבן¹⁵) לא עשו כגון הך יומא טבא, כי מן הסתם בגודל ענוותנותם לא הי' ברי להם אם אכן עדיין מחובר גופם לשמים, ועל דרך הלשון הידוע דר"י בן זכאי קודם מיתתו: "לפני ב' דרכים אחת של ג"ע ואחת של גיהנם ואיני יודע באיזה דרך מוליכים אותי!"

לזה הוא כמו ד"מ אם הי' נמצא ברפואות לחבר גופו אל ראשו כך הוא כו' [ולהעיר אשר שם א, סע"ד: "בענין כריתות כו" – כנראה חסר].

14 וזה מלבד עוד טעם שיש לומר בזה, מצד מה שאמר לו אביי, דמ"מ מכרת דיומי לא נפיק, וכנ"ל דכיון דלא נפיק מכרת דיומי לשמחה זו מה עושה (והתירוץ לענין רב יוסף גופי' – יתבאר להלן בפנים).

15 ואלו שקודם החורבן, אף שבימיהם לא הי' הדבר לספק, כי לא היו חיים אלא מן הקדושה, וא"כ ודאי מי שהאריך ימיו הי' מוכח דנפיק מכרת דשני – יש לומר שהטעם שלא עשו יומא טבא הוא מצד המבואר בהערה הקודמת, דמ"מ לא נפקו מכרת דיומי, ומה לי הך כרת מה לי הך כרת (ושאני רב יוסף – כמו שיתבאר להלן בפנים).

16 אף שגם הוא הי' עניו בתכלית (מס' סוטה בסופה. פרש"י שם).

בעצמו שלא להביט חוץ לד' אמותיו, ולהכי סמי נפשי, ובכך מנע עצמו מ"עין רואה", ובמילא לא הי' "הלב חומד", שהוא אם כל חטאת (ירושלמי ברכות פ"א ה"ה. רש"י שלח טו, לט (ממד"ר ותנחומא שם). ועוד). ונמצא שעקר מעצמו מידת היצר, והי' יחיד בסגולתו שאין לו יצר (ומובן דע"י שרצונו שלא להביט מחוץ לד' אמותיו פעל על גופו שלא יוכל לראות, עי"ז עקר מעצמו ג"כ "הלב חומד" שישנה גם בלא ראי' בשאר סומים), ולהכי הי' ודאי אצלו שלא יפול בכרת דיומי.

אלא דמ"מ אמר לאביי "נקוט לך מיהא פלגא בידך", כי לגודל ענוותנותו עדיין לא הי' ברי הדבר אצלו לגמרי, וסוף כל סוף אמרו "אל תאמין בעצמך עד יום מותך". מיהו, כיון שראה דמכרת דשני ודאי נפק (כנ"ל), נתחזק בטחונו שגם כרת יומי כבר לא יבוא לו, ולהכי באותה שעה עבד יומא טבא. וזהו שאמר "פלגא" (ולא "חדא"), המורה שיציאתו מכרת דשני הוי (לא ענין בפני עצמו, אלא) מחצית מיציאתו מכרת בכלל (היינו, כולל כרת דיומי) – כי יציאתו זו גופא מכרת דשני חיזקה בטחונו (עכ"פ) שלא יבוא עוד גם לכרת דיומי ח"ו. פירוש, דהנך תרי מילי [שיצא מכרת דשני, והבטחון] שלא יבוא לידי ענין של כרת דיומי] הם מסובבים מדבר אחד – מסילוק יצרו הרע ממנו.

ומעתה מחוור נמי שפיר הא דעבד הך יומא טבא דוקא לרבנן, דהנה גרסינן במנחות (צט, סע"ב): "אפילו לא קרא אדם אלא קריית שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש, ודבר זה אסור לאומרו בפני עם הארץ", כי מבלי לידע הדין לפרטיו ישמע עם הארץ דין זה ויקבענו במחשבתו כפשוטו לכל מילי ובכל סוגי המקרים. ולכאורה הי' להקשות מדוע אסור

שהי' כאן פלא אצל רב יוסף ובני ביתו שלא נצרכו רבות בשנים לאומן, נגד הטבע. וברירא מילתא דקיום גופו הי' ע"י זכויות ומעשים טובים שעשה, ולא הי' בכח המזיק להזיק, היינו שאצלו הי' נראה ברור איך שהגוף מקבל שפע חיותו וקיומו מן השמים עד שאין טבע העולם שולט בו, כי מי ששם פה לאדם וברא את הטבע הוא הוא המקיים את גופו כל הזמן, ושוב אין הטבע יכול למנוע ולעכב.

ולהכי הי' ברי לו דנפיק מכרת דשני, כי הי' כמו אלו שחיו בימי הבית, שקיום הגוף הי' רק מן הקדושה, ולא היו חיי גופו חיים בשריים¹⁷ כי אם חיים רוחניים¹⁸, "יראת ה' לחיים" (משלי יט, כג¹⁹), ושוב אילו הי' עובר על כרת ח"ו לא הי' יכול להמשיך גופו להתקיים אחר ששין שניו, כמו בזמן הבית.

אלא שעדיין יש לנו להבין איך תירץ דברי אביי, הא כיון דעדיין לא נפיק מכרת דיומי, וכל אחד מישראל אפי' צדיק גמור הוא, אמרינן לי' "ואל תאמין בעצמך עד יום מותך" (אבות פ"ב מ"ד. ועיין ברכות כט, א גבי יוחנן כה"ג, ומי יימר לן שלא ימות מיתה חטופה ח"ו).

וע"ז יש לנו לתרץ ע"פ האגדה שהביאו הראשונים (ר"ן ורמב"ן – קידושין לא, א), דזה שרב יוסף הי' סגי נהור הוא לפי שלא הצליח לפעול

17 ל' הכתוב משלי יד, ל. ועפמש"כ באגה"ק מובן בפשטות מה שבב"ר רפנ"ז בדרשו הכתוב בנוגע לאברהם – מפרש "בשרים" ולא כפשוטו.

18 עיין אגרת הקודש סי' זך (קמו, ב).

19 הובא באגה"ק שם*.

(* באגה"ק שם: "ויראת" (בוא"ו), וכבר נתקן ב"הנרות ותיקונים" לתניא שם.

ואלקי יצחק" (פרשתנו כה, יג), איתא במדרש (תנחומא, תולדות ז. והובא בפרש"י על התורה), שאף שאין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם, כיון שגם בהם אין ברי"ה²² "שלא יטעה אותן היצר הרע", מ"מ אמר הקב"ה "ואלקי יצחק" (אף שהי' הדבר בחייו), ד"הואיל ונתייסם בעיניו כאילו הוא מת, לפי שהי' גנוז לתוך הבית ויצה"ר פסק ממנו".

דלכאורה קשה, הן אמת שהסומא חשוב כמת, כדאמרינן בגמרא (נדרים סד, ב. וש"נ. ב"ר פע"א, ו. וש"נ) "ארבעה חשובין כמת, עני ומצורע וסומא ומי שאין לו בנים", ובנוגע לסומא אשכחן טפי שהושווה למת, דכשם שהמת פטור מן המצוות כדכתיב (תהילים פח, ו) "במתים חפשי" (שבת ל, א), כן בסומא איכא למאן דאמר שפטור מכל המצוות, כנזכר לעיל מדברי רב יוסף בזה בקידושין. מיהא, עדיין אין לנו הסברה מהו שאמרו במדרש ד"יצר הרע פסק ממנו", הא חזינן במוחש ומעשים בכל יום, שהסומא יש

לאומרו בפני עם הארץ, ולא חייבו תמורת זה שייאמר הדין באופן ברור כמות שהוא לאמיתתו²⁰, ואזי בפשטות לא יצא מכאן שום קלקול? אלא הביאור בזה, שכל אדם ישמע לאוזניו לעולם מה שערב לאוזנו וחפץ לליבו, ודוקא ענין שהוא נוח לו ייקלט אצלו בטוב, אבל דבר שאינו נוח לשומעו אינו נקלט בדעתו אלא ע"י השתדלות יתירה. ולהכי אין לומר הדבר בפני עם הארץ²¹, אפי' באם יסבירוהו תיכף כל הפרטים שבזה (איך שק"ש שחרית וערבית לבד אין בהם די וכו') – כי עיקר מה שייחקק ויזכר אצלו הוא שגם בק"ש לבד מקיימים "לא ימוש".

וכהאי גוונא בנדון דידן, שאילו הי' קורא רב יוסף למסיבתו גם מי שאינו מרבנן, והי' שומע שמסיבה זו היא מפני שעקר רב יוסף לגמרי מעצמו "הלב חומד" (ואפי' אצלו, אין זה אלא בטחון, אבל אין הדבר שולל "אל תאמין בעצמך עד יום מותך"), אפשר שיונח בדעת עמי הארץ (שכל אדם) לאחר שנעשה בן ששים אין צריך להתחזקות נגד היצר. ולכן קרא רב יוסף לסעודתו רק לרבנן.

22 ואף ש"הקב"ה יודע כל מה שיהי' וקודם שיהי' יודע שזה יהי' צדיק כו" (לשון הרמב"ם הל' תשובה ספ"ה, ועיי"ש הטעם מה שאין ידיעתו מכריחה כו'), בכ"ז אינו מייחד שמו על הצדיקים בחייהם בדיבור (לומר "אלקי פלוני"), כי כאשר הידיעה שלמע' באה בגילוי (בדיבור), מכריחה היא את האדם. וכידוע בענין צדיק ורשע לא קאמר (ראה תו"ח תולדות יג, ג ואילך. ובכ"מ).

ועפ"ז יובן מה שהקשה הרמב"ם שם ספ"ו "והלא כתוב בתורה ועבדום וענו אותם. . . וקם העם הזה וזנה כו" – אף שכבר כתב לפני"ז (ספ"ה) שאין ידיעתו מכרחת כי אין ידיעתו כידיעתו (וכמו שהקשה בלח"מ שם) – כי מה ש"אין (ידיעת) הקב"ה מושכו ולא גזור עלי", הוא דוקא כשהידיעה אינה באה בדיבור, אבל "ועבדום וענו אותם" וכן "וקם העם הזה וזנה גו" – שזהו דיבורו של הקב"ה, ה"ז מכריחה את האדם, ובלשון הרמב"ם "הרי גזר כו".

ד

בדרך זו יתרץ דברי המדרש בפרשתנו גבי יצחק שנתייסם ופסק ממנו יצה"ר

ובזה יש לתרץ קושיא על דברי המדרש בפרשתנו, דעל הכתוב "אלקי אברהם אביך

20 ראה קו"א בהל' ת"ת לאדה"ז פ"ג – ד"ה והנה חילוק זה.
21 וזהו גם הטעם למה שבכמה ענינים "אין להקל בפני עם הארץ" (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סשי"ז ס"ו. ועוד).

הי' העשן חזק כ"כ, שוב אמאי ניזוק דוקא יצחק. ואלא ודאי שעוורונו לא בא מן העשן גופא, אלא ממה שהי' העשן לעבודה זרה, כי הי' יצחק "טהור עינים מראות ברע" (חבוקק א, יג – בשינוי לשון, וראה רד"ק שם), ולפיכך לא הי' יכול לסבול דבר של עבודה זרה, וכדי כך הגיעו הדברים עד אשר "ותכהין – נתייסם בעיניו".

ושוב נמצא שיצחק ורב יוסף חד מילתא הי' בהו, וגם יצחק נעשה סגי נהור מצד מה שלא הי' יכול לסבור דבר של חטא וטומאה, כנ"ל גבי רב יוסף, ולהכי ודאי הא דאמרינן שנתייסם, היינו שניטל ממנו כל רוע היצר²⁵ – "יצר הרע פסק ממנו, עד שהי' הקב"ה יכול ליחד שמו עליו גם בחייו, ואמר "ואלקי יצחק".

תאוה וחמדה בליבו ויכול לחטוא וכו'²³, ולמה אמרו ש"הואיל ונתייסם בעיניו . . יצר הרע פסק ממנו" עד שמחמת כן ייחד הקב"ה שמו על יצחק בחייו.

ולפי דברינו לעיל יש לתרץ זאת, בהקדים מה שפירש רש"י על הא דכתיב (תולדות כו, א) "ותכהין עיניו מראות", דלפירושו אחד הי' הדבר "בעשנן של אלו (שהיו מעשנות ומקטירות לע"ז"²⁴). ולכאורה תימה, דהן אמת שהעשן מזיק לעין, וכדכתיב (משלי יו"ד, כו) "כעשן לעינים", מ"מ על כרחין עלינו לומר שהעשן שהיו נשי עשיו מעשנות ומקטירות לא הי' חזק כ"כ עד שכל הנמצא יתעוור ממנו, דהא אם כן לכל לראש היו הן עצמן מתעוורות. וכיון שלא

25) וההוספה במדרש "גנוז לתוך הבית" – יש לומר שהוא לשלול האפשריות שהשפעה מבחוץ וע"ד שכאשר הקריב לבוא מצרימה, דוקא אז (משא"כ לפני"ז) אמר אברהם "הנה נא ידעתי גו".

23) ולהעיר מסנה' צא, ריש ע"ב. שד"ח פאת השדה כללים א, קמט (כרך ז' ע' 3084 – הוצאת קה"ת).

24) כ"ה ברא"ם שם. (וברוב הדפוסים, כולל גם דפוס הראשון – ליתא). וראה יל"ש ותנחומא כאן.

ניצול הזמן לעבודת ה'

יבאר ליצרו שהוא עבד, ואין לו רגע פנוי לעניניו מלבד עבודת הארון

כתבו . . בעתו הגיע לידי. והנה אפילו אם תמצי לומר שצדק בכל הענינים שכותב אודותם וגם בביאורם, הפועל יוצא והמסקנא שבמכתבו, שהוא נמיכת רוח וענין ורגש של יאוש, מושללת ומופרכת לגמרי.

ובפרט שגם הנ"ל אינו נכון, וע"ד המבואר, שהאמת הי' כדבריו אם היתה נפש אחת היא המתפללת וכו', וראה ג"כ אגה"ק סוף סי' כ"ה, תו"א ד"ה שיר המעלות וגו', ובכמה מקומות, שע"פ מ"ש בכל הנ"ל פשוט שאדרבה הענינים ומצב הרוח שכותב אודותם ביכולתם לעורר התעוררות רבה ועצומה, אלא שמוכן שגם לזה צריך סייעתא דשמיא ועוד יותר מבכמה ענינים.

והרי העצה לזה - בנתינת צדקה להזולת פירוש לקרבים יותר לתורה ומצותי' ולפנימיות התורה, שאז מקרבים מלמעלה גם אותו.

והבלבולים והשקו"ט בזה גרעון בתורה ומצות ולא רק אבוד זמן ללא תועלת כו', ואדרבה עוד היזק יש בדבר.

ויכריח את עצמו לשמור סדרי הישיבה ולהשפיע גם על כל חבריו בזה, ע"י דבורו ועוד יותר ע"י שיהי' דוגמא חי' איך שצריך להיות הנהגת תמים, ויוסיף אומץ גם בקרבת הזולת.

וכשיבוא היצר הרע עוד הפעם בהצעה להכנס בשקו"ט ובטענות ומענות, הנה לא יכנס בכל

זה, ויבאר לו שהוא עבד, ואפילו עבד כנעני ח"ו שבהפקירא ניהא לי' מצד עצמו, הנה אין לו רגע פנוי' לעניניו מלבד עבודת האדון, ואינו רשאי לבטל זמנו אפילו בשביל שקו"ט בהנוגע לעבודתו בעבודת האדון.

(אגרות קודש חי"ב אגרת ג'תתקכד)

איש היושב בחבוק ידיים ואומר שאין לעשות מאומה כ"א להשען וכו' ה"ז היפך התורה

...וזאת להוסיף אשר בודאי אין להתרשם, ועאכו"כ להרגיש ענין של יאוש ממה שעסקני הצבור לפעמים מרשלים בפעולותיהם, ובהאמתלא הידועה שאין מה לעשות כו' וכו' (וכבר ידוע הרמז אשר אמתלא היא אמת-לא).

וידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע במאמר חז"ל דתקופת עקבתא דמשיחא בסוף מס' סוטה, שנשנה שם כמה פעמים, אנו אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים, אף שהמדובר שם אודות המגרעות והקללות דתקופה ההיא, ופירש אשר איש הישראלי יושב בחבוק ידיים ומתרץ עצמו שאין לעשות מאומה כי אם להשען וכו' ה"ז היפך התורה, ובמילא נכנס בגדר דקללות דתקופת עקבתא דמשיחא.

ופלא עליו שעוסק הוא בצ"צ כמה שנים שנתרשם מהנ"ל, ובודאי שאין זה אלא מצב רוח עובר ויבוא לתוספת והתעוררות.

(אגרות קודש חי"ב אגרת ג'תתקכה)

אל יאמר שא"א ללמוד ולהסיה דעתו מרעיון המבלבלו, כי אין הדבר תלוי אלא ברצונו

במענה על מכתבו . . בו כותב אשר עד עתה למד בישיבה כל היום כולו, ובהתחשב עם המציאות לפי דבריו רצונו לצאת מהישיבה עתה ולהכנס ללמוד אומנות מהנדס, והנהו בגיל עשרים שנה, ושואל דעתי בזה.

והנה אם לקולי ישמע ובהתחשב עם המציאות, לפי דעתי אני והשקפתי, במשך שנה הבאה יסח דעתו מכל וכל מבקשת תכלית בלשון העולם, וילמוד תורה בלי חשבונות ובהתמדה ובשקידה גדולה, וכעבור שנה זה הנה אז יעמיד עוד הפעם את השאלה, ואם ירצה לשאול את דעתי גם אז בזה, מובן אשר בעזה"י אודיעו גם זאת.

לקראת שבת

כז

ואל יאמר שאי אפשר לו ללמוד להסיח דעת מהנ"ל כיון שהרעיון מבלבלו, כי אין הדבר תלוי אלא ברצונו,

ובפרט וביחוד שכל המאמין בגלוי מאמין ברור שהשי"ת הוא הזמן ומפרנס לכל, ודוקא בחסד וברחמים בעת המתאים ובאופן המתאים, וכבר אמרו רז"ל שאין אדם יודע במה משתכר כו' ומלכות בית דוד מתי תחזור כו', הנה הושוו זה לזה,

וכמאמר רבנו הזקן הידוע (אגה"ק סי' כ"ב) יש מקום לחשוב אשר המלך זקן וכסיל ושבעניניו אומן הוא, יתחפש באי צטלא של טענות מטענות שונות ואפשר יביא ראי' לדבריו גם ממאמרי רז"ל וכו' על ידי שישתמש בהם שלא במקומם, ובמילא לפעמים תכופות היפך כוונתם,

וכדי למעט בלבולים האלו, שע"ז אמרו רז"ל אלמלי הקב"ה עוזרו וכו', יקבע לימוד בכל יום במאור שבתורה זוהי פנימיות התורה, ויזהר בטבילת עזרא, ובכל יום קודם התפלה (שתחלת י"ב האמצעיות שהם בקשת צרכי האדם היא חנינת הדעת) פרוטה לצדקה יתן, והשי"ת יצליחו.

(אגרות קודש חי"ב אגרת ג'תתקנב)

יוקר ענין העבודה

איש כפרי אנכי מנעורי – אמר ר' חנוך-הענדל – ומכיר אנכי בעבודת האדמה ויודע אנכי אשר כל הקרקעות צריכים לחרישה ומטר אבל לארץ זיבורית צריכים עצות שונות איך לגלות כח הצומח שבה ואחת העצות היא שמזבלין אותה ואז נותנת את יכולה, הרי שגם עבודה פשוטה מביאה תועלת מרובה, ואם כן הנה גם העובד הפשוט יש לו חלק גדול בטיב הצמיחה.

אחר כל לימוד הי' מדגיש איזה ענין של עבודה מהמאמר

בשנת תר"ן הי' הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק [הרש"ב] לומד ברבים שיעור קבוע בדא"ח [ספרי חסידות] – שלש פעמים בשבוע ביום הראשון, השלישי והחמישי בשבת, בביהכנ"ס הנקרא "דער קליינער זאל" [האולם הקטן] – מאמרי פרשת השבוע מ"תורה אור".

השומעים היו כעשרה איש שהי' להם איזה ידיעה בדא"ח, והשאר היו פשוטים שהבינו מעט מזעיר.

דרך לימודו הי', אשר טרם שנגש ללימוד הי' מרציא את הענין שילמדו, ובהרצאתו זאת הי' כל תכן נושא הלימוד, ובעת הלימוד כאשר סליק ענינא הי' חוזר בקצרה על נושא הלימוד, ואחר הלימוד הי' חוזר בקצרה על הלימוד.

ואחר כל לימוד הי' מדגיש איזה ענין של עבודה מהמאמר שלמדו, ועל הרוב הי' מסיים באיזה ספור או שיחה קצרה ומענינת.

לקראת שבת

כט

הלימוד בכלל והשיחות והספורים בפרט, פעלו על השומעים, ואחדים מהם התחילו לעסוק בעבודה להאריך בתפלה ולהתנהג בדרכי החסידים.

לימוד פרק תניא מזוכך את האויר ומאיר במרחק של חמשים פרסא

החסיד ר' חנוך הענדל [קוגל, מזקני חסידי אדמו"ר הרש"ב] הי' לומד בכל יום בין מנחה למערב פרק תניא ברבים. אופן לימודו הי' מלבב מאד, ובעניני עבודה הי' מאריך בביאורים והסברים של דברי מוסר שעשו רושם כביר על השומעים.

בין שומעי לימודו היו אברכים ובחורים מאזרחי העיר שהיו פשוטים ביותר, ואעפ"כ פעל עליהם הלימוד לטובה כ"כ עד שנתעלו ביראת שמים והנהגה.

ובהתועדות של חסידים פעם אחת הרבה ר' חנוך הענדל לדבר על אודות האברכים שהתחילו להתעסק בעבודה שבלב ועל אודות האברכים הפשוטים שהטיבו דרכם בהנהגה וביראת שמים.

וירבה אז לדבר בשבח לימוד דא"ח ותועלתו לנטוע יראת שמים והנהגה טובה גם באנשים פשוטים, ויספר אשר זקני החסידים היו אומרים שלימוד פרק תניא מזוכך את האויר ומאיר במרחק של חמשים פרסא.

החסיד ר' מאיר-מרדכי טשערנין דיבר אז במעלתם של אנשים פשוטים, אשר כשהחסידות פועלת עליהם הוא נעלה יותר מכמו פעולת החסידות על בני תורה.

גם עבודה פשוטה מביאה תועלת מרובה

כל חסיד וחסיד – אמר הרב חנוך-הענדל – צריך להשתדל לפעול איזה פעולה טובה בחברו בעניני חסידות הן בלימוד והן בעבודה, ואפילו אם תהי' הפעולה קטנה ביותר מ"מ היא מביאה תועלת מרובה.

איש כפרי אנכי מנעורי – אמר הרב חנוך-הענדל – ומכיר אנכי בעבודת האדמה ובעניני זריעה, ויודע אנכי אשר כל הקרקעות צריכים לחרישה ומטר, אבל יש ארץ זיבורית אשר אף שגם בה יש כח הצומח להצמיח כמו בקרקע עידית, מ"מ צריכים עצות שונות איך לגלות כח הצומח שבה, ואחת העצות היא שמזבלין אותה ואז נותנת את יכולה, הרי שגם עבודה פשוטה מביאה תועלת מרובה, ואם כן הנה גם העובד הפשוט יש לו חלק גדול בטיב הצמיחה.

כח הצומח הוא בארץ דוקא - בעבודה

ומכיון ששמע החסיד רמ"מ טשערנין את המשל הזה מפּי הרב חנוך הענדיל, נזכר בהתועדות החסידים שהיתה בשמחת בית השואבה שנת תרל"ב בעיר באריסאוו אצל החסיד ר' שמואל דובער המשפיע. בהתועדות ההיא היו כמה מנכבדי החסידים, מהם משכילים ומהם עובדים.

ר' שמואל-דובער שיבּח אז את ענין העבודה והרים את מעלתה למעלה הרבה על השכלה. ויאמר כי כל ענין ההשכלה אינו אלא בשביל העבודה, והמשיל את ענין העבודה לשדה זרועה וגן עושה פירות, ואת ההשכלה לדבר שבה מטיבין את הקרקע, אשר עם היות שעי"ז מתגלה יותר כח הצומח אעפ"כ הרי כח הצומח הוא בארץ דוקא.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר לי - ביכולתם של חסידים שיהי' אצלם תענוג באין-ערוך מענין ב'עבודה', צריך רק לעורר אותם.

(אגרות-קודש ח"ד עמ' עא-עב)

